

UVODNA RIJEČ

Marko Bačanović

Misao je rođena slijepa, no misao zna šta vidi...
(Fernando Pessoa)

Manjak kritičkog promišljanja vrlo je često kategorija koju je postmoderna čovjek sklon pripisivati uslovnosti - iste te postmoderne - njezinim posljedičnim realijama, što za krajnji proizvod imaju pretpostavljeni prototip „nerazmišljajućeg čovjeka“. No, pokušamo li na trenutak da pobjegnemo iz stečenosti spoznaje o prostoru koji nas okružuje, brzo ćemo shvatiti da se, u širem smislu gledajući, ni čovjek prošlosti nije umnogome odlikovao razmišljanjem, pogotovo ne onim kritičkim te da je svaka epoha oduvijek plivala u (ne)zavidnom mulju apatije kao direktne refleksije pretumbavanja i previranja geografskih mapa, gdje je po pravilu preovladavao osnovni životinjski preživljavački instinkt. Koliko je čovjek uopšte u stanju da zasjeni životinju u sebi, pitanje je za mnogo širu multidisciplinarnu raspravu od one koju je u stanju da ponudi drugi broj Časopisa A PRIORI koji stoji pred čitalaštvom. Veliki umovi po pravilu su bili incidentalnog karaktera i vrlo rijetko su bivali razvijani od strane sistema, već, naprotiv, predstavljali su radije izopštenike iz istog - potpuno koincidentalnu kategoriju. Na taj način, ni apriorne forme, kako ih je shvatao Kant - *zrenje* (vrijeme i prostor), *razum* (borba stvarnosti i mogućnosti) i *um* (duša, svijet i bog), teško da mogu konstruisati odgovarajuću spoznaju, bez najčešće instinktivnog talenta pojedinca za posmatranje bezmalo svega - okoline, forme, pa i samog sistema koji ga usmjerava i podučava, daje mu funkciju, makar na način da ga svojom uskošću iz samog sebe i izopšti.

Da li je onda sistem koji će nadarenog pojedinca izopštiti i pružiti mu, samim tim, beskonačan horizont

za rastvaranje misli, zapravo dobar sistem? Kada on upravo doprinosi svrsi velikog uma da stoji iznad svega pa samim tim i izvan i iznad sistema? I da li je dobar sistem ikada zapravo i postojao kao rezultat udruživanja ljudi i njihovih kritičkih mišljenja u masu mišljenja koja će, nesumljivo, prije ili kasnije i pojedinačnu nepatvorenu misao pokušati preoblikovati u masovnu? Jer jedan sistem proizvodi drugi, a drugi proizvodi treći, a svaki od njih je nosilac systemske ideologije. Ideologija zakreće u banalnost isključivosti i porađa birokratski užas - praznu ploču - „homo birokratikus“ koji drhti nad čemerom svog imetka - a na koju je onda lakše od svega ucrtati stazu bukvalne sposobnosti na zločin. Stvarnost koja porađa mogućnost svakako je u većini slučajeva ograničavajući faktor, jer stvarnost i mogućnost su vrlo opasne uslovnosti, onda kada nas uslovi tek jedna od njih i nepogrešivo vode u ludilo i ostrašćeno ništavilo koje iz njega proizlazi. Alfred Koržibski, poljski učenjak koji je razvio disciplinu koju je nazvao „opšta semantika“ je smatrao da krajnosti vjerovanja u sve i sumnjanja u sve, podjednako čuvaju od razmišljanja, jer je i ljudsko znanje o svijetu ograničeno nervnim sistemom i jezicima koje su ljudi razvili pa stoga niko ne može imati direktan pristup stvarnosti, s obzirom da je najviše što možemo znati ono što se filtrira kroz reakcije mozga na istu tu stvarnost. Na tom kantarstvu stvarnosti mogućnosti i mogućnosti stvarnosti treba biti vanredno oprezan tražeći ravnovjesje te je i veliko pitanje da li je ijedan sistem (proizašao, dakle, iz stvarnosti, makar mu mogućnost bila inicijalna alma mater) dorastao da bilo koga u tom pogledu podučio bilo čemu drugom, osim stvarnosti same. Robert Muzil, veliki austrijski književnik i mislilac, smatrao je da će se ljudska istorija neprekidno ponavljati po jednom te istom neizdrživo pravilnom prin-

cipu, sve dok se ne pojavi upravo neko ko će mogućnost u potpunosti pretpostaviti stvarnosti, a takav neko se pojavio, uslovno rečeno, jako malo puta i svaki od tih puta bivao je razapet na krst, spaljen ili u potpunosti izopšten, nakon što je prethodno iskorišten u beščasne svrhe ili će to barem postati posthumno. No takav neko jednako se pojavio i beskonačno mnogo puta u vidu sve i jednog novorođenog djeteta.

Dijete je samo po sebi istinska i savršena definicija rasta i razvoja i kroz čitav taj proces prolazi mahom samostalno, samostvarajući i samousavršavajući se. Ono je zapravo to koje je u stanju nametnuti svijetu vlastite predstave, osjećaje koje su nepogrešivi plod fantazije. Ono ne mora ništa da zna o gotovom svijetu, nego je čak u stanju iskonstruisati vlastite svjetove i njihove uzvišene ideale. S te strane je i svako usmjeravanje djeteta zapravo neobjašnjivi grijeh, jer doslovno uništava njegov stvaralački duh, zagađuje ga stečenim znanjem i upućuje na precizno određene ciljeve da poput majmunčeta vulgarno ponavlja ono što radi svakoliki „čovjek stvarnosti“. Dijete vidi ono ultimativno – apsolutno, iako to ne može iskazati, ali itekako je u stanju posmatrati i samim tim to apsolutno bezgranično stvarati.

Iz svega ovoga se postavlja pitanje da li je onda kritičko mišljenje zapravo posmatranje samo, i da li se posmatranju uopšte da podučiti? Da li najveći izumi čovječanstva nastaju iz podučenosti ili iz potpuno neznačajke božanske intuicije, kakvom je npr. Tesla i prije nego što je poznao ijednu matematičku formulu, slušao simfoniju kosmičkih talasa, do danas nečujnu ostatku čovječanstva?

Zamišljati je sve, a znati je ništa?! Zamišljati znači razmišljati i ne mislim da trebamo, glede toga, biti imalo pesimistični, jer svako ko samospoznaje vlastito postojanje šire od puke društveno nametnute funkcije, u stanju je napraviti iskorak u odnosu na današnjicu i negdašnjicu i u svakom budućem vremeprostoru, te se kao takav sasvim sigurno neće pretvoriti u sterilnu birokratsku kreaturu. Sistem će neminovno i dalje izopštavati nadarenog pojedinca, direktno ili indirektno, ali to i jeste put do značajne i spasonosne misli, koja će posložiti sve ostale misli, a zatim donijeti za čovječanstvo uzvišenu odluku, dostojnu najvećih ljudi.

Iako se načelno slažem da bi upravo filozofija i književnost trebali da zauzimaju centralno mjesto u obrazovanju pojedinca, te na taj način ponuditi barem mogućnost za mogućnost iznad stvarnosti, ne mislim da istom tom pojedincu takvo obrazovanje može da pruži bilo ko drugi osim drugog pojedinca u vidu neke vrste vlastitog spiritualnog učitelja. Jer čim se tu pojavi neko treći, već se uspostavljaju sistemski pravila mase i do izražaja prije ili kasnije dolazi najizraženija ljudska osobina, pohlepa i sujeta, koje su valjda lišena još jedino djeca. Vjerujemo u našu djecu! Filozofi, vjerujte u one koji o filozofiji ne znaju ništa. Oni će vas podučiti daleko više o misli, nego što ćete vi podučiti njih. Učite razmišljati od onih koji o razmišljanju nikada nisu razmislili. Književnici, vjerujte u svoje čitaoce, makar vas čitali i najsirovije i najbanalnije. Oni će vas o vlastitom djelu naučiti daleko više, nego biste im ga i sami mogli razjasniti. Učimo od naše djece! Sve do jednog, oni su posebni i u svojoj neznačajkoj utopiji, daleko veći od svega u šta smo se pretvorili sami. Vjerujemo u utopiju!

Završio bih citirajući poljskog nobelovca Vladislava Rejmonta, u čijem *Lođu*¹ i sastavljam ovaj za mene prilično glavobolan uvod, s obzirom na obiknutost pisanja u stihu...

Svaki viši um i mora imati nekakvu utopiju, neku lijepu himeru, koja mu današnji odvratni život čini snošljivim. Za takvu se himeru može žrtvovati i sam život!

Pred vama je A PRIORI. Čitajte i razmišljajte o pročitanom, ne na osnovu onoga što je napisano, već upravo na osnovu onoga što u poplavi grafema nećete naći, osim možda u bjelinama proreda, ostavljenim mislima na volju.

U Lođu, 10. oktobra 2021. godine

Marko Bačanović

¹ Rejmont zapravo i nije iz Lođa. Tu je tek proveo nekoliko godina adolescencije i mladosti, radeći kao putujući krojač – trgovac, što je zapravo njegovo jedino formalno obrazovanje – srednja krojačka škola. Značajan je po tome što je ovaj grad postavio na „svjetsku književnu mapu“ svojim velikim romanom „Obećana zemlja“.